

David Movrin

PARRHESIA

A

Causa fuit pater his, pravi nekje Horacij, vzrok tem rečem je bil oče. Zastrigel je z ušesi, ko sem v petem razredu prinesel okrožnico o popoldanskem latinskem krožku na eni od moščanskih osnovnih šol, začel je pripovedovati o svojem učitelju Janezu Fašaleku, prevajalcu Cezarja, Ksenofonta, Tukidida in Polibija, in ko sva se s sošolcem vpisala, naju je po potrebi peljal tja v naši beli katri. Ko se je tisti krožek sesul, smo s pomočjo drugega sošolca našli novega kar na Teološki fakulteti, dosti kasneje sem od Mirana Špeliča izvedel, da sta ga zagnala in celo finančno podpirala Erika Mihevc Gabrovec in Justin Stanovnik. Kot predpripravo na klasično gimnazijo, ki je v prihajajoči odjugi konec osemdesetih spet postajala možnost.

Naučil sem se veliko, ampak brez posebne strasti. Na koncu osmega razreda sem vedel dvoje, da bom šel na Poljane in da bom izbral smer s španščino. Oče je presodil, da se z najstnikom nima smisla pričkat, ni me silil na svoj Bežigrad, vendar se mu je zdelo latinščine škoda. Naložil me je v katro, šla sva na šolo, bil sem že sprejet, izbrati je bilo treba le še smer, to je bilo poleti 1991, spomnim se oboroženih teritorialcev za vrečami s peskom na Poljanski cesti na križišču s Kopitarjevo. Ne vem, kako je zvedel za latinistko na Poljanah, žal ga že nekaj let ne morem več vprašati – nje pa tale hip tudi ne, finta tega bloka je v presenečenju – padla sva v njen kabinet, takoj si je vzela čas in začela sva diskutirati. O vsem možnem. O meni, o moji dotedanji izkušnji, pa o šoli in zlasti o tem, kako bo gimnazijska latinščina nekaj čisto drugega od krožka, kako mi bo odpirala vrata pri študiju medicine, jezikov in sploh vsega. Spomnim se kakšne od tistih misli, recimo odločne trditve, da je v tukajšnjem prostoru študij zgodovine tja do 18. stoletja brez latinščine »nemogoč in šarlatanski«, ampak zdi se mi, da me ni toliko pregovorila argumentacija kot oseba, iz katere je bruhala, take učiteljice do takrat še nisem videl. Fokusirana in razgledana darkerka z žvečilko, ko se je razgovorila, je bila latinščina zgolj samoumevno ozadje za vratolomno interdisciplinarno lekcijo iz evropske književnosti in kulture. Všeč mi je bil njen čudno odrezavi, vendar benevolentni humor, njeni nenehni zasuki v avtoironijo. Španščina se mi je na lepem zazdela manj zanimiva opcija.

Čez leta mi je povedala, da jo je tisti prizor spomnil nase. Tudi njeni mami Mileni Pavlič – slavistki in rusistki, ki je med vojno kot sedemnajstletnica z uršulinske gimnazije pristala v nemškem taborišču, po vojni pa je imela težave še z domačimi oblastmi, ker se je nekje

nespametno opredelila za »individualistko« – se je leta 1963 zazdelo, da bi njeni nezakonski hčerki, ki jo je vzgajala kot samohranilka, koristil razred z nekaj več ambicije, okolje, kjer bi se lahko bolje razvijala. Zato je desetletnica v petem razredu zamenjala šolo, namesto v Zeleno jamo je začela edina s svoje šole in sprva nekoliko nejevoljno hoditi na Prežihovega Voranca, v pohabljeni ostanek nekdanje nižje klasične gimnazije. Izkušnja je bila drugačna od moje, latinščine jo je učila stroga Olga Gnjezda, menda so otroci bolj trepetali samo še pred matematiko. Pouk je bil usmerjen striktno v slovnico, redke literarne citate v učbeniku Južniča in Koprive, torej modre misli na koncu vsake lekcije, je učiteljica vsakič kar preskočila.

Najstnice to ni odvrnilo, zahtevni pouk ji je vtil dovolj samozavesti, da se je leta 1967 vpisala na takrat najboljšo gimnazijo v državi, na Šubičevo, kjer je osem let prej ob ukinitvi pristala nekdanja višja klasična s svojimi suverenimi profesorji; tudi ravnatelj je bil še vedno klasični filolog, Danilo Golob, takrat je imel že triletnega vnučka Gorazda Kocijančiča, kasnejšega prevajalca Platona. Njen razrednik Silvo Kopriva, slovniciar in neolatinski pesnik, jo je imel tako rad, da jo je na ekskurzijah, ko je bil posebej dobre volje, šegavo prepričeval, naj prizna, da sta v sorodu, tudi njegovi mami je bilo ime Milena Pavlič. V karakteristiko – konec šestdesetih so morali razredniki o dijakih še vedno poročati v karakteristikah – ji je napisal: »Inteligentna in marljiva, a misli s svojo glavo.« S protivnim veznikom, ni bilo mišljeno pohvalno. Težko si predstavljam, zakaj taka formulacija, karakteristike niso bile namenjene ne staršem ne dijakom, morda jo je skušal s pojasnilom zaščititi pred kom od kolegov, ki te lastnosti ni nujno cenil?

Po maturi leta 1971 je za študij izbrala Filozofsko fakulteto, angleščino, kamor se je takrat, v obdobju odprtega vpisa, v prvi letnik nagnetlo kar 320 študentov, in primerjalno jezikoslovje, kjer je bila slika zelo drugačna. Kmalu je sprevidela, da si je pod zadnjim predstavljala nekaj drugega (informativnih dni kajpak še ni bilo), in se še istega leta prepisala na latinščino. Milan Grošelj je bil takrat še dejaven, vendar že v pokoju, predavala je mlada trojica njegovih študentov, ki je zaznamovala naslednja desetletja, Erika Mihevc Gabrovec, Kajetan Gantar in Primož Simoniti. Mlada jezikoslovka je diplomirala z literarno temo, iz avtorja, o katerem je tudi v kasnejših letih v razredu govorila z največjim zanosom, naslov njene naloge je bil »Eros in etos v Ovidijevi pesnitvi *Ars amatoria*«. V *Umetnosti ljubezni*, ki jo raziskovalci velikokrat razumejo kot mladostno provokacijo, je triindvajsetletnica iskala drugačno globino. V uvodu je napisala:

Pesnitvi cenzorji že v antiki niso bili naklonjeni, saj je cesarju Avgustu in njegovi reformatorski politiki prenevarno zaudarjala po subverzivni etiki. Delo je tudi skozi vsa kasnejša obdobja ohranilo in prineslo s seboj v današnji čas močan vonj nečesa šokantnega in škandaloznega, mamljivo aromo izprijene amoralnosti ali pa neprijeten zadah po lascivnem senzualizmu, odvisno pač od tega, kakšen odnos je do dela zavzela oficialna cenzura oziroma kako je pesnitev vplivala na individualna nagnjenja posameznih bralcev. V Ovidijevem *Priločniku* pa vendarle pride do izraza – ne glede na to, ali je odnos do dela plod odmaknjene, objektivnega intelektualizma ali pa neposredne čustvene reakcije – tisto, kar je v njem najpomembnejše: notranja, imanentna erotična etika, ki je neodvisna tako od uradnih moralnih standardov kot tudi od etičnega kodeksa posameznika in ki jo je pesnik pazljivo skril za zunanjo fasado nezahtevnega flirta in površnega ljubezenskega igrčkanja.

V knjižnici Oddelka za klasično filologijo se je ohranil izvod, ki ga je po robnih opazkah sodeč njen takratni profesor Kajetan Gantar zelo pozorno prebral in kamor je na koncu zapisal svojo oceno: »Naloga zrelo, domiselno in prodorno razčlenjuje eno najbolj uspešnih Ovidijevih pesniških stvaritev. Kot poglobitve odlike naloge lahko navedem predvsem smisel za neposredno, življenjsko interpretacijo poezije, razgledanost po celotnem Ovidijevem mladostnem opusu in dobro poznavanje obsežne strokovne literature o Ovidiju.« Kandidatkin stil je označil za »nazoren, lahko berljiv in sočen«, čeprav si je v tekstu kdaj privoščil tudi kakšno dobronamerno opozorilo. Njeno mladostno hrupno metaforo v komentarju k verzoma 1.443–44, »Najuspešnejše orožje v vojni ljubezni, vodikova bomba erotične kampanje, pa so obljube,« je denimo podčrtal in zraven zapisal: »Anahronizem!« Z akademsko odkritostjo je nakazal, da se z nekaterimi interpretacijami, denimo s poudarjanjem Ovidijevega cinizma, sicer sam ne strinja povsem (»v resnici je resničnega, zlobnega cinizma pri Ovidiju zelo malo ali pa ga sploh ni«). Na koncu je utemeljeno sklenil, da »to ne znižuje vrednosti naloge, ki zasluži najvišjo oceno: odlično (10)«.

Novopečena latinistka in anglistka je šla nato še enkrat po isti poti z drugačno perspektivo, z druge strani katedra. Najprej je prišla kot absolventka na Prežihovega Voranca jeseni 1974, bržkone na profesorjevo priporočilo, nadomeščat nekdanjo najljubšo profesorico Kajetana Gantarja (»bila je skoraj moj idol«, je napisal v *Utrinkih ugaslih sanj*), Lilijano Avčin, ki je bila takrat na daljši bolniški. Tam je na lastni koži doživela vihar, ki je šolo in stroko zajel januarja 1975 z okrožnico Ane Tomić in Zavoda za šolstvo št. 38/75 o razpustitvi latinskih oddelkov,

ki da niso združljivi »s samoupravno socialistično angažirano šolo in s temeljnimi principi marksistične pedagogike«. Na dokumentu z dramatičnega sestanka predstavnikov Zavoda in šole z besnimi starši (»prisotnih 141 oseb«) 17. aprila 1975 sem jo našel kot zapisničarko, ki se je potrudila in za zgodovino ohranila nekaj najboljših replik. (»Nato je besedo dobil Ciril Zlobec in povedal, da izhaja iz kmečke družine, da je končal latinske šole in se ne čuti deformiranega. ... Kovač Polonca je pripomnila, da ni opazila, da bi bilo učenje latinščine predmet zavisti drugih otrok pri njenem sinu v osmem razredu, temveč povzročja zavist njegov Pony Express.«) Leta 1976, ko je diplomirala, je začela učiti na Šubičevi, kar je bila zaradi trenj v takrat že precej razdejanem kolektivu vse prej kot lahka izkušnja. Nekoč je v razred prinesla latinskega Asteriksa, to je bil povsem svež pedagoški prijem, Münchenski klasični filolog von Rothenburg (oziroma *Rubricastellanus*, kot se je podpisal) ga je začel izdajati šele leta 1973, ko je frustriran iskal rešitev za motivacijo svojih gimnazijcev. Njegov projekt se je tako dobro obnesel, da je kasneje v strip spravil še Cezarjevo *Galsko vojno* in Ovidijeve *Metamorfoze* – mlado diplomantko pa je na Šubičevi zaradi stripov v razredu obravnaval svet šole. Čisto na koncu tiste *recursio*, že v osemdesetih, je nekaj časa honorarno predavala tudi na Filozofski fakulteti.

V obdobje začetniških napak na Šubičevi sodi tudi njen vstop v partijo, mislim si, da z dobršno mero mladostnega donkihotstva in predstav o spreminjanju sistema od znotraj. Simpatij med kolegi, ki jih je režim takrat vse bolj fanatično premetaval s šole na šolo, si s tem vsekakor ni pridobila, eden od njih ji je to povedal kar naravnost: »Punči, tebe so zavedli!« Njene reformistične predstave so hočeš-nočeš minile, ko so ji tovariši čez tri leta pokazali vrata, češ da ne razume koncepta »demokratskega centralizma« – ko se partija enkrat odloči, je treba to zagovarjati, čeprav sam misliš drugače. Kdor jo je kdaj slišal z žarečimi očmi razlagati, kaj je pomenila *parrhesia*, popolna svoboda govora v Periklovih Atenah, ali bil celo zraven, ko si jo je vzela, če je bilo prilično ali neprilično, bo v srcu zanesljivo našel nekaj sočutja do sekretarja njene celice v tistih treh letih.

Nekako v tem času, tik pred nastopom usmerjenega izobraževanja, je ostala tudi brez službe na Šubičevi. Novo je našla na Izobraževalni skupnosti, to je bil ekvivalent današnjega finančnega dela Ministrstva za šolstvo (medtem ko je vsebinski del takrat pokrival Zavod za šolstvo). Začela je kot tajnica, ko pa je direktor Ivan Bitenc ugotovil, da zna še kaj več, je hitro napredovala. Pred leti mi je smeje pravila, kaj vse ji je zaupal, med drugim mu je vodila lovsko društvo. Toda pravi ognjeni krst je prišel, ko se je iz Beograda napovedala inšpekcija, da bo

preverila, kakšen je njihov obrambni načrt – v začetku osemdesetih je bila jugoslovanska vrhuška obsedena z možnostjo zunanjega napada, nanj se je pripravljala pod geslom »Nič nas ne sme presenetiti«. Direktor, ki je v lovski vnemi očitno pozabil na pretečo nevarnost mednarodnega konflikta, je ugotovil, da takšnega dokumenta sploh nimajo. Zato jo je hitro imenoval za nosilko obrambnih priprav in jo zvlekel h kolegu na Zdravstveni skupnosti, da si je lahko ogledala njihove bojne fascikle. Nato ji je dal dve tajnici, s katerima je štiri dni bivakirala v pisarni, naredile so obrambni načrt za šolstvo za vso Slovenijo. Pride inšpekcija, trije oficirji, epolette, enobejevski *ordeni*, direktor jih posadi za mizo, postavi prednje rakijo, pove, da je on sicer vodja obrambnih priprav, da pa je tu skrbnica obrambnega načrta, *ovo je Katja*, in da ima on ravno zdajle *sastanak*. Nakar izgine iz pisarne. Ona začne razlagati, uro in pol, oficirji poslušajo ter *sisaju rakiju*. Pomemben detalj je to, da takrat še ni bila darkerka, bila je, citiram, v svoji hipaški fazi, imela je dolge lase, rdeče hlače z velikanskimi žepi in ustrezno srajco – ugibam, da je bil na njej bedž z napisom *si vis pacem, para bellum*. Oficirji so bili zadovoljni, dobila je tipkano oceno, da je Izobraževalna skupnost odlično pripravljena na spopad. Ko mi je takrat povedala anekdoto, se je iz sebe še ponorčevala: »Tega bleferstva je bilo v Jugi ogromno.« Ampak meni je še danes žal, da se zahodni sovražnik v obdobju Milke Planinc in bencinskih bonov ni odločil prekoračiti meja. *Tota Jugoslavia occupata est ... Totane? Minime!* Vem, da bi se po kaotičnem odporu in neizogibnem sesutju JLA zavojevalcem učinkovito upiral en sam sektor – slovenski delavci v vzgoji in izobraževanju po inteligentnih načrtih še ne tridesetletne latinistke.

Od tu naprej postane zgodba res zanimiva. Direktor jo je dal najprej na devizni oddelek, češ da zna jezike, slednjič pa je le pristala tam, kamor si je ves čas želela, pri srednjih šolah kot sodelavka PIS, »posebne izobraževalne skupnosti«, za družboslovno usmeritev. Tam je bil že tudi njen nekdanji profesor Primož Simoniti. Nekako okrog leta 1985 je torej lahko začela vplivati tudi na vsebine. Usmerjeno izobraževanje se je takrat že sesuvalo samo vase, študija iz tega obdobja ima naslov kar *Šolska reforma je papirnati tiger*. Prenova sistema je postajala vse bolj očitna nuja in ko se je izkazalo, da imajo na Izobraževalni skupnosti že zaposleno sposobno latinistko, so ji zaupali, da je za klasično-humanistično smer z obveznimi štirimi leti latinščine napisala program in učni načrt. Primož Simoniti ji je takrat predlagal, naj gre učiti na Poljane, kjer je ta program pristal po surovem uničenju klasičnih paralelk na Šubičevi (kamor je oblast najprej stlačila elektroenergetiko z Vegove in nato zdravstvo). Mislim

si, da je imel ob svojem lucidnem predlogu nekoliko pred očmi tudi dejstvo, da je bil njen tedanji mož Noel Škerjanc na šoli ravnatelj.

Na Poljane je tako prišla leta 1987. To obdobje je za položaj klasičnih jezikov v slovenskem šolstvu po desetletjih izrinjenosti pomenilo prelom. Smer, ki jo je zasnovala in ki je sprva predstavljala le reformo v sistemu usmerjenega izobraževanja, je s prihodom demokracije hitro prerasla v gimnazijo. Kot vidim na dLibu, sta odmevno zahtevo za njeno ponovno uvedbo, »Predlog strokovnih društev za ustanovitev splošne srednje šole«, novembra 1989 za Društvo za antične in humanistične študije podpisala prav Katja Pavlič Škerjanc in Primož Simoniti. Vrnitev gimnazije, ki sta jo s svojo vizijo ter državljanskim pogumom takrat omogočila zlasti kemik Franc Lazarini in fizik Peter Vencelj, je prodor klasičnih jezikov paradoksalno nekoliko zaustavila, z enovitim programom je gimnazija latinščino spet premaknila v izbirni del, prepuščen odločitvam posameznih šolskih vodstev. Mreža šol z latinščino se je sicer precej razširila, niso pa vse ponujale enakega obsega ur. Toda na Poljanah je – tudi po zaslugi dinamične latinistike in njenega prijateljskega prepričevanja ravnateljjev – latinščina ves čas ostala štiriletna.

Tega dijaki nismo vedeli, ampak razred je dojemala kot živ laboratorij, ves čas je objavljala članke o tem, kaj v njem deluje in kaj ne. V Cobissu jih je za majhno morje: »Kaj z učbenikom za latinščino«, »Nova podoba pouka latinščine«, »Testiranje pri pouku latinščine«, »Avtentična in tradicionalna izgovorjava latinskega jezika, *pro et contra*«, »Latinščina, osemletna klasična gimnazija in naš šolski sistem«, »*Gradatim* ali po korakih do boljšega prevoda«, njeni tehtni prispevki so odpirali probleme, ki jih je bilo treba po desetletjih suhih krav v kontekstu novega časa in novih generacij premisliti povsem na novo. Tudi zato, ker je leta 1995 jasne kriterije po več letih priprav terjala prva matura. Latinščina je iz nekdanje Pepelke postajala enakovreden maturitetni predmet, ki ga je bilo mogoče pisati tako na osnovni kot na višji ravni, matura pa je v naslednjih letih s pomočjo predmetne maturitetne komisije, kjer je bil predsednik Kajetan Gantar, glavni ocenjevalec pa Primož Simoniti (in z velikim osebnim angažmajem čisto določene članice, ki je v njej delovala kot strokovna sodelavka) postala eno od gonil njenega šolskega razvoja.

Tisto pomlad 1995 sem izbral višjo raven, zanjo sva se na Poljanah odločila dva dijaka (v vsej državi, kot zdaj lahko vidim v *Letnem poročilu splošne mature* za tisto leto, pa samo še dva). Priprave so bile fantastične, kot kak tutorial v oxfordskem kolidžu, dobivali smo se v drugem nadstropju desno v specializirani knjižnici, poimenovani, jasno, *Bibliotheca Graeca et Latina*. V *Delovem* arhivu berem, da je

ta impozantna zbirka kakih dva tisoč enot, med katerimi so bile tudi prave raritete, s pomočjo njenega dijaškega društva nastala le par mesecev, preden se je na šolo vpisala naša generacija, marca 1991; zdi se mi, da je večina knjig prišla s kupa z zavrženim inventarjem nekdanje Klasične gimnazije v šolski kleti. *Risum teneatis, amici* – še danes se včasih v sanjah znova najdem na tistih urah. Iz nejasnih in verjetno freudovsko prismuknjenih razlogov na oneirično pripravo ponavadi zamudim, vendar mi profesorica nikoli ne komplicira, to so sanje tiste vrste, ki bi jih vDV Roalda Dahla opremil z etiketo »zlati čarodej«. Ko je bilo maja pouka konec, po maturantskem plesu v Cankarjevem domu, kjer me je konferansje Igor Samobor na vajah prosil za inštrukcijo v branju pesmi *Gaudeamus igitur*, sem hodil v svetlo Plečnikovo čitalnico v Nuku in se ob ostalih predmetih pripravljaj še na esej iz Ovidijevih *Metamorfóz*. Tisti ambient in resničnost Borgesovih besed – »vedno sem si predstavljal, da so nebesa nekakšna knjižnica« – sem odkril že leto dni prej, spet prav med pisanjem seminarske naloge pri latinščini, posvečene slovenskim prevodom iz rimske književnosti. Toda zdaj je šlo že skoraj zares. Počutil sem se kot študent, malodane spoprijateljil sem se s strogo bibliotekarko, gospo Zrinko Mirošević, v tistem prostoru sem se do konca maturitetnega rituala v prvih dneh julija tako udomačil, da sem potem v njem preživel vrsto naslednjih let. Obljubo, ki mi jo je dala ob vpisu, je očetova latinistka s Poljan držala. To je bilo res nekaj čisto drugega.

Ampak to so zgolj magdalenice, pisati sem hotel o širši sliki. Slednjič je tej isti latinistki, tedaj že članici Strokovnega sveta in Državne maturitetne komisije ter svetovalki na Zavodu za šolstvo, s peščico somišljenikov uspelo na nacionalni ravni vzpostaviti povsem nov program »Klasična gimnazija«. V njem latinščina ni samo obvezen štiriletni predmet, temveč tudi vsebinska rdeča nit celote. Interni dokumenti ob poskusni uvedbi leta 1996, ki jih je (kajpak) pripravila Katja Pavlič Škerjanc in sem jih našel v Slovenskem šolskem muzeju, ponujajo vpogled v zapleteno iskanje konsenza ob njenem nastanku. Težko jih je povzeti na kratko, zadostuje naj nekaj utrinkov. Justin Stanovnik je menil, naj bo latinščina obvezen maturitetni predmet. Kajetan Gantar je program podprl s pridržki, češ da bi bila boljša varianta šestletna ali osemletna gimnazija, ter zraven priporočil manj natrpan učni načrt za grščino, na koncu pa nekoliko presenetljivo predlagal več poudarka za »pouk kraljice znanosti – matematike«. Matjaž Babič je sodil, da bi bilo ustrežnejše ime »humanistična gimnazija«. Marjan Šimenc ni bil prepričan, ali je za klasično gimnazijo sploh potreben poseben program. Alojz Pluško ni bil zadovoljen s preveliko stopnjo faktografije in s premalo interdisciplinarnosti. Bojan Končan je kot

pogoj za vpis predlagal vsaj prav dober učni uspeh in vsaj prav dobro oceno pri slovenskem in angleškem jeziku, matematiki in zgodovini. Mojca Lorbek se je spraševala, kako sploh meriti nekatere kompleksnejše cilje programa, in je kot predmet predlagala psihologijo, ki je ne bi ocenjevali. Te in druge po svoje tehtne pomisleke je predlagateljica obravnavala v lastnem prispevku, najdaljšem od vseh, še bolj podrobno pa leto dni zatem v gradivu »Klasična gimnazija – program in mednarodne primerjave«, kjer je analizirala sorodne programe v Avstriji, v Belgiji, na Danskem, v Franciji, na Hrvaškem, v Italiji, v Nemčiji, na Nizozemskem, v Švici in v Veliki Britaniji. Raznolike glasove je spravila na skupni imenovalac ter se zavzela za umetnost možnega, odsvetovala nekatere preambiciozne cilje, ki bi lahko koga odvrnili od vpisa in s tem ogrozili ves projekt, ter priporočila realnejša pričakovanja, ki ne bodo že v izhodišču blokirala prihodnjega razvoja: »Ali smo torej z doseženim lahko zadovoljni? Da, *cum grano salis* in z mero razumne potrpežljivosti.«

Kar je najpomembnejše in kar je bil v zapleteni krajini slovenske politike v devetdesetih nedvomno največji izziv, program je s papirja spravila skozi ustrezne institucije ter v zakonodajo in v šole po vsej državi. Po dveletnem poskusnem obdobju se je uveljavil leta 1998 in po četrto stoletja še vedno predstavlja hrbtenico poučevanja klasičnih jezikov. Podrobnosti iz prve roke so predstavljene v članku »Klasično izobraževanje v Sloveniji«, dostopnem na spletu v reviji *Keria: Studia Latina et Graeca* iz leta 2000 – v prvi slovenski reviji za klasično filologijo, ki jo je leto prej pomagala ustanoviti kot odgovorna urednica in kjer je nato še lep čas pomagala kot članica uredniškega odbora. Zapisane so v brezosebni formulaciji, toda pozornejši bralci bodo hitro ugotovili, da se za dobršnim številom opisanih dosežkov skriva kar avtorica.

Ko sva nekoč sedela ob čaju, mi je pravila o dveh dobrih gimnazijskih prijateljicah. Za eno se ji je zdelo, da je bila »ves čas pri frančiškanih«, ko se je tam tudi poročila, ji je šla Katja za pričo na cerkveni poroki. »Druga je bila iz zagrizeno komunistične družine,« je rekla, »kričali sta druga na drugo čez mojo glavo, jaz pa sem vmes poskušala z mediacijo.« Potem se je nekoliko zamislila: »Jaz sama sem verjetno agnostik.« Ta podoba mi ne gre iz glave – pa ne zato, ker zdaj bolje razumem, zakaj ji je bil kot primer za ACI tako ljub ravno Sokratov *scio me nihil scire*. Predvsem zato, ker šele v tej luči postane jasno, kaj je v resnici dosegla in kako.

Kdor razmišlja o slovenskem šolstvu v dvajsetem stoletju, lahko hitro pride do površnega sklepa, da je šlo za nujo zgodovinskih kontekstov. Da je po drugi svetovni vojni z nekaj nebstvenimi ni-

ansami in faznimi zamiki prevladal sovjetski model, kjer so se od oblasti pijanim rdečim oblastnikom povsod prikazovale bele miške elitizma, zaradi katerih jih je bilo tako groza latinščine v osnovnem in srednjem izobraževanju. Da se je po demokratizaciji in osamosvojitvi slednjič z nekakšno samoumevnostjo spet vrnil evropski koncept klasične gimnazije. Karl Marx se bo zdajle obrnil v svojem londonskem grobu, vendar bom stavek vseeno zapisal – v zgodovini ni v resnici nobene nuje.

V prispevku kolegice iz Bratislave, ki sem ga pred leti uredil za eno od knjig o klasični tradiciji v regiji, je najbolj pretresljiv zadnji stavek, ki govori o sedanjih posledicah njihove zgodovine: »Latinisti v srednjih šolah so svoj boj izgubili.« Slovencev je več kot dvakrat manj, zlahka bi se zgodilo isto, vendar so imeli tu za razliko od slovaških kolegov učitelji in predvsem dijaki – ter včasih celo kakšen oče – na svoji strani skrivno orožje, vodikovo bombo svoje kampanje. Latinistko, ki je bila zaradi študijske kombinacije in zaradi svojega značaja prisiljena nenehno komunicirati s svetom onkraj filoloških hodnikov. Ki je zaradi neobičajne karijerne poti do podrobnosti obvladala logiko in procese, pa tudi tehnikalije in kuloarje prosvetnih ustanov ter je največkrat kar osebno poznala tamkajšnje odločevalce. Ki je s svojo bojevitostjo še v hipijevski preobleki prepričala tako ljubljanske lovce kot beograjske generale. Ki je znala vztrajati, čeprav jo je to pri marsikom stalo kakšne točke. Ki smo jo imeli radi vsi v generaciji, ker je skušala celo razrednega adehadejevca razumeti – *tout comprendre, c'est tout pardonner* – in ga pritegniti v dialog, namesto da bi ga odklonila. In ki je bila sposobna v ranjeni in polarizirani družbi učinkovito povezati ljudi z različnih bregov za doseg tistega, kar je skozi lastno izkušnjo prepoznala kot vrhunsko izobrazbo. Kdor bo pisal zgodovino slovenskega šolstva s konca dvajsetega stoletja, bo težko spregledal postavo, ki se v spominih nekdanjih dijakov zdi z rastočo časovno distanco že kar nekoliko monumentalna – postavo drobne poljanske latinistke, profesorice Katje Pavlič Škerjanc.

David Movrin je urednik revije Clotho.